

Araştırma Makalesi / Research Article

Ortaokul Öğrencilerinin Yardımseverlik Değerinin İncelenmesi

Investigation of Benevolence Value of Secondary School Students

Ali GÖKALP ¹

Geliş/Received: 08.03.2022

Kabul/Accepted: 12.04.2022

Öz

Bu araştırmada, ortaokul öğrencilerinin yardımseverlik değerinin farklı değişkenler açısından incelenmesi amaçlanmıştır. Tarama desenin kullanıldığı bu araştırmaya, 2021 -2022 eğitim – öğretim yılı Uşak ilinde öğrenimlerine devam eden, basit seçkisiz örnekleme yoluyla seçilmiş 1000 ortaokul öğrencisi katılmıştır. Araştırma verileri, İnel ve Gökalp (2021) tarafından ortaokul öğrencilerine yönelik geliştirilen, geçerli ve güvenilirliği hesaplanmış “Yardımseverlik Ölçeği” ile toplanmıştır. Verilerinin analizinde Jamovi 1.2 istatistikî paket programından yararlanılmıştır. Araştırma verileri betimsel istatistikler, bağımsız gruplar için t-Testi ve tek yönlü varyans analizi ile çözümlenmiştir. Gruplararası tespit edilen anlamlı farklılıkların hangi gruplar lehine olduğunu bilmesi için Tukey çoklu karşılaştırma testine başvurulmuştur. Elde edilen bulgulara göre, çalışmaya katılan ortaokul öğrencilerin yardımseverlik değerlerinin yüksek olduğu görülmüştür. Değişkenlerden anne-baba eğitim, anne çalışma, baba meslek, ailedeki kişi sayısı, aile gelir durumu ve günlük TV izleme süresi durumlarına göre öğrencilerin yardımseverlik puanlarının anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı tespit edilmiştir. Ancak kız öğrencilerin erkeklere, çekirdek ailede yaşayan öğrencilerin geniş ailedekilere, günde üç saatin altında internet kullananların üç saat ve üzeri kullananlara göre daha yardımsever oldukları ve öğrencilerin bir yıl içerisinde okuduğu kitap sayısı arttıkça yardımseverlik puanlarının da yükseldiği araştırmanın diğer sonuçları arasında yer almıştır.

Anahtar Kelimeler: Yardımseverlik değeri, ortaokul öğrencileri, tarama.

Abstract

In this study, it was aimed to examine the benevolence value of secondary school students in terms of different variables. The survey design was used in the study. 1000 secondary school students continuing their education in Uşak in the 2021-2022 academic year participated in this study. These students were selected through simple random sampling. The data of the research were collected by the “Benevolence Scale” developed by İnel and Gökalp (2021) for secondary school students, the validity and reliability of which were calculated. The data were analyzed in the Jamovi 1.2 statistical package program. The research data were analyzed by descriptive statistics, t-test for independent groups and one-way analysis of variance. Tukey's multiple comparison test was used to know which groups favored the significant differences between the groups. It was found that the benevolence values of the secondary school students participating in the study were high. It was found that the benevolence scores of the students did not differ significantly according to the parents' education, mother's work, father's occupation, number of people in the family, family income status and daily TV watching time. However, it was concluded that female students were more helpful to males, students living in nuclear families were more helpful than extended families, and those who used the internet for less than three hours a day were more helpful than those who used the internet for three hours or more. It is among the other results of the research that the benevolence scores of the students increase as the number of books they read in a year increases.

Keywords: Benevolence value, secondary school students, survey.

¹ Dr., Sosyal Bilgiler Eğitimi, Banaz, Uşak. E-posta: gokalpali_1984@hotmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-3301-8392>

Önerilen Atıf/Suggested Citation: Gökalp, A. (2022). Ortaokul öğrencilerinin yardımseverlik değerinin incelenmesi. *Anadolu Kültürel Araştırmalar Dergisi*, 6(1), 59-73.

1. GİRİŞ

Günümüz dünyasında bilim ve teknoloji alanında kaydedilen hızlı gelişmeler, toplumları oluşturan bireylerin yaşam tarzlarını, düşüncelerini, birbirleriyle olan ilişkilerini ve değer algılarını değiştirebilmektedir. Yaşanan gelişmeler toplumların ve bireylerin sahip olduğu değerleri zaman ve koşullara göre etkileyebilmektedir. Çünkü değerler, doğrudan bireyin müdahil olduğu ve onun ahlaki ve mantıksal muhakemesine göre şekil alan, yaptığı hareket ve fiiller ile tezahür eden sonucun niteliğidir (Ekşi ve Katılmış, 2020, s.18). Bu bağlamda, değerlerin zaman içerisinde önemini yitirebildiği veya farklı bir anlama gelebildiği söylenebilir. Ancak koşullar değişse dahi tüm insanlığın her dönem ihtiyaç duyduğu ve bir bakıma insanı diğer canlılardan ayıran; yardımseverlik, merhamet, sevgi, saygı, hoşgörü gibi değerler köklü değişikliklere uğramaksızın varlığını sürdürmektedir. İnsanlığın yapıtaşlarından biri olarak sayılabilecek bu değerlerin gelecek nesillere daha güçlü bir şekilde aktarılması önem arz etmektedir. Bunun en önemli araçlarından biri de formal eğitimidir (Kılcan, 2013; Tahiroğlu, Yıldırım ve Çetin, 2010).

Eğitim programları bireylerin üretken ve etkin bir vatandaş olarak yetişmeleri amacıyla oluşturulur. Bu beceriler doğrultusunda eğitim verilirken sadece donanımlı olması yönünde değil aynı zamanda toplumun değerlerini içselleştirmesi ve hayatında uygulaması beklenir. Bu beklentiler aynı zamanda sosyal bilgiler dersi programlarının da temel hedeflerindedir. Buradan hareketle denilebilir ki değerler sosyal bilgiler eğitiminin mihenk taşlarından biridir. Öte yandan Türk Milli Eğitiminin genel amaçlarına bakıldığında toplumun ihtiyacı olan, kültürlü, bilinçli ve toplumun değerlerine sahip bireyler yetiştirmek ön plana çıkmaktadır (Millî Eğitim Bakanlığı [MEB], 1983, s. 5101). Sosyal bilgiler de bahsi geçen amaca hizmet eden bir ders olmakla kalmayıp ortaokul kademesinde yer alan diğer disiplinlere göre değer öğretiminin daha da ön plana çıktığı bir derstir (Keskin ve Keskin, 2019). Mevcut sosyal bilgiler dersi öğretim programında öğretilmesi gereken 18 değer yer almakta olup bunlardan biri de yardımseverliktir (MEB, 2018).

Yardımseverlik, “hayatta bazı değerlerin paylaştıkça artacağına inan erdemli insanların sergileyebileceği tutum ve davranışlar, kişinin sahip olduğu olanakları başkalarının iyiliği için kullanmasıdır” (Aktepe, 2010, s. 45). Yardıma gereksinimi olanlara yardımcı olmak veya aracı kurumlar vasıtası ile bunu gerçekleştirmek ya da gönüllü olarak çalışmaktır (Kolukısa, Oruç, Akbaba ve Dündar, 2008). Bu noktada toplumsal bir değer olan yardımseverliğin iyiliğe hizmet eden değer, tutum ve davranışların bir bütünü olduğundan söz edilebilir (Schugurensky, 2006). Toplumun varlığını devam ettirebilmesi için gerekli olan dayanışma, bireyler arasında yardımseverlik değerinin davranışa dönüştürülmesi ile sağlanabilir. Bu değerinin davranış düzeyinde kazandırılması, diğer birçok değerde olduğu gibi okul ortamında verilen, sistematik bir eğitim ile mümkündür. Değer eğitimi etkili bir şekilde uygulayarak davranış düzeyinde öğrencilere kazandırılmasına yardımcı olacak unsur da öğretmendir (Aktepe ve Yalçınkaya, 2016; Tokdemir, 2007).

Bu sebeple yardımseverlik değeri, eğitim araştırmacılarının incelediği konu alanlarından biri olmuştur. Araştırmacılar; yaratıcı drama, örnek olay ve işbirlikçi gibi çeşitli öğrenme yöntemler kullanarak öğrencilerin yardımseverlik değerinin üzerindeki etkisi görmeye çalışmış ve olumlu sonuçlar almışlardır (Akgül, 2020; Aktepe, 2014; Çirak, 2021; Yılmaz, 2019). Yardımseverlik değerinin farklı şekillerde konu alan çalışmalara da rastlanılmıştır. Örneğin, Sönmez ve Akıncan (2013) tarafından gerçekleştirilen ve ortaokul öğrencilerinin yardımseverlik değerlerinin metaforik algılarının belirlenmesinin amaçlandığı çalışmada, öğrencilerin konu ile alakalı gelişim düzeylerine uygun metaforlar ürettikleri ve yardımseverlik değerini önemsedikleri tespit edilmiştir. Çelik (2014) tarafından gerçekleştirilen çalışmada ise, ortaokul öğrencilerinin yardımseverlik tutumlarının farklı değişkenler açısından incelenmesi hedeflenmiştir. Çalışma sonuçlarına göre, kızların erkeklere ve az kardeşe sahip olanların çok kardeşe sahip olanlara göre daha yardımsever tutum sergilediği, ebeveynlerin eğitim seviyesi

artıkça doğru orantılı olarak yardımseverlik tutumlarında da pozitif bir artış görülmüştür. Bununla birlikte üniversite ve lise öğrencilerinin değer yönelimleri ve algılarının farklı değişkenler açısından ele alınan çalışmalar içerisinde (Dilmaç, Bozgeyikli ve Çıkılı, 2008; Dilmaç, Deniz ve Deniz, 2009; Kaya, İkiz ve Asıcı, 2017; Mehmedoğlu, 2006; Yalmancı, 2009) yardımseverlik değerine de yer verilmiştir. Yardımseverlik değeri bu çalışmalarla da sınırlı kalmamıştır. Öğretmen eksenli ve ortaokul öğrencilerine yoğunlaşan, bu konu hakkında başka çalışmalara da rastlanılmıştır (Balcı, 2008; Bektaş ve Karadağ, 2013; Karatekin, Ekşi, Işılak, Otrar, Koç-Yıldırım ve Durmuş 2012; Tahiroğlu, 2013). İnsani ve sosyal bir değer olması bakımından oldukça kritik bir önem arz eden yardımseverlik değerinin ailesel, kişisel ve çevresel faktörlerin yer aldığı farklı değişkenler açısından incelenmesi önem arz etmiş ve araştırmanın amacı olarak belirlenmiştir. Bu amaç dâhilinde aşağıda verilen on (10) alt probleme yanıt aranmıştır. Böylece bu araştırma ile çalışmaya katılan ortaokul öğrencilerinin yardımseverlik değerinin, alt problemler kapsamında verilen faktörler tarafından farklılaşp farklılaşmadığının bilinmesi, yardımseverlik değerinin öğretiminde hem öğretmenlere hem de bu değer üzerinde farklı faktörlerin etkisini ve ilişkisini test etmek isteyen araştırmacılara kolaylık sağlayacağı düşünülmüştür.

1. Çalışma grubunda yer alan ortaokul öğrencilerin yardımseverlik ölçeğinden aldıkları ortalama puanlara göre yardımseverlik değeri ne düzeydedir?
2. Çalışma grubunda yer alan ortaokul öğrencilerin cinsiyet değişkenine göre yardımseverlik puanları farklılık göstermekte midir?
3. Çalışma grubunda yer alan ortaokul öğrencilerin anne ve baba eğitim durumu değişkenine göre yardımseverlik puanları farklılık göstermekte midir?
4. Çalışma grubunda yer alan ortaokul öğrencilerin anne çalışma durumu değişkenine göre yardımseverlik puanları farklılık göstermekte midir?
5. Çalışma grubunda yer alan ortaokul öğrencilerin baba meslek durumu değişkenine göre yardımseverlik puanları farklılık göstermekte midir?
6. Çalışma grubunda yer alan ortaokul öğrencilerin aile yapısı değişkenine göre yardımseverlik puanları farklılık göstermekte midir?
7. Çalışma grubunda yer alan ortaokul öğrencilerin ailedeki kişi sayısı değişkenine göre yardımseverlik puanları farklılık göstermekte midir?
8. Çalışma grubunda yer alan ortaokul öğrencilerin aile gelir durumu değişkenine göre yardımseverlik puanları farklılık göstermekte midir?
9. Çalışma grubunda yer alan ortaokul öğrencilerin günlük internet kullanma ve TV izleme durumlarına göre yardımseverlik puanları farklılık göstermekte midir?
10. Çalışma grubunda yer alan ortaokul öğrencilerin okudukları kitap sayısı değişkenine göre yardımseverlik puanları farklılık göstermekte midir?

2. YÖNTEM

2.1. Araştırma Deseni

Bu araştırma, tarama desenine uygun olarak yapılandırılmıştır. Nicel araştırmalar altında yer alan tarama çalışmalarında, bir grubun belirli özelliklerini saptamak için verilerin toplanması amaçlanır (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2017).

2.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu, 2021 – 2022 eğitim – öğretim yılı Uşak ilinde öğrenimlerine devam eden, evrende yer alan bireyin örnekleme seçilme olasılığının eşit olduğu basit seçkisiz örnekleme yöntemi (Büyüköztürk vd., 2017) ile belirlenmiş 1000 ortaokul öğrencisi oluşturmuştur. Çalışma grubunun demografik bilgilerine ilişkin veriler Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1. Çalışma Grubuna İlişkin Demografik Bilgiler (N = 1000)

Değişken	Kategori	f	%	Değişken	Kategori	f	%
Cinsiyet	1.Kız	542	54.2	Aile yapısı	1.Çekirdek	824	82.4
	2.Erkek	458	45.8		2.Geniş	176	17.6
Anne eğitim durumu	1.İlkokul	398	39.8	Aile gelir durumu	1.0-4300tl	381	38.1
	2.Ortaokul	263	26.3		2.4301-9000tl	424	42.4
	3.Lise	237	23.7		3.9001-14000tl	103	10.3
	4.Üniversite	102	10.2		4.14001tl ve üzeri	92	9.2
Baba eğitim durumu	1.İlkokul	276	27.6	Günlük internet kullanma süresi	1.Hiç	123	12.3
	2.Ortaokul	261	26.1		2.1saat	260	26.0
	3.Lise	316	31.6		3.2saat	243	24.3
	4.Üniversite	147	14.7		4.3 saat ve üzeri	374	37.4
Baba meslek	1.İşçi	353	35.3	Günlük TV izleme süresi	1.Hiç	373	37.3
	2.Esnaf	360	36.0		2.1saat	307	30.7
	3.Memur	220	22.0		3.2saat	190	19.0
	4.Çiftçi	67	6.7		4.3 saat ve üzeri	130	13.0
Ailedeki kişi sayısı	1.Üç	115	11.5	Kitap okuma sayısı	1.Haftada 1 kitap	411	41.1
	2.Dört	480	48.0		2.Ayda 1 kitap	389	38.9
	3.Beş	274	27.4		3.3 ayda 1 kitap	104	10.4
	4.Altı ve üzeri	131	13.1		4.Senede 2 kitap	96	9.6
Anne çalışma durumu	1.Ev hanımı	690	69.0				
	2.Çalışan	310	31.0				

2.3. Veri Toplama Aracı ve Verilerin Analizi

Araştırma verileri, İnel ve Gökalp (2021) tarafından geliştirilen “Yardımseverlik Ölçeği” ve Tablo 1’de verilen, öğrencilerin demografik özelliklerinin yer aldığı “Kişisel Bilgi Formu” ile toplanmıştır. Kullanılan ölçeğin orijinal halinde hesaplanan model uyum indeksleri değerleri ($\chi^2/df= 1.41$, $p<.05$; RMSEA=.03; SRMR=.03; CFI=.99; TLI=1.00) ile Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı .83 olarak raporlanmıştır. Bu çalışmada ise model uyum indeks değerleri ($\chi^2/df= 3.92$, $p<.05$; RMSEA=.05; SRMR=.02; CFI=.98; TLI=.97) ve Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı da .82 olarak hesaplanmıştır. Hesaplanan bu değerlerin ölçeğin geçerli ve güvenilir olduğunu gösterir (Kline, 2011; George ve Mallery, 2010). Buradan hareketle, araştırma verilerinin geçerli ve güvenilir bir ölçme aracıyla toplandığı söylenebilir.

Ayrıca ölçek tek faktörlü yedi (7) maddeden oluşup ölçekte olumsuz bir maddeye yer verilmemiştir. Ölçekteki maddeler “Bana hiç uygun değil=1, Bana biraz uygun=2, Bana oldukça uygun=3, Bana tamamen uygun=4” olmak üzere 4’lü likert tipinde puanlanmış; ölçekten alınabilecek en düşük puan ortalaması bir (1), en yüksek ise dört (4) olarak belirtilmiştir.

Araştırma verilerinin analizinde parametrik testler kullanılmış ve bu doğrultuda normallik varsayımı yerine getirilmiştir. Bunun için Tabachnick ve Fidell (2012) tarafından bakılması önerilen ve -1.5 ila +1.5 arasında olması istenen, verilerin çarpıklık ve basık değerleri

hesaplanmıştır. Hesaplanan değerlerin bu ölçüt değer aralıklarında olduğu görülmüştür (çarpıklık = -.70; basıklık = -.42).

Verilerin normal dağıldığına karar verildikten sonra tanımlayıcı istatistiklerden betimsel; fark testlerinden bağımsız gruplar için t-Testi ve tek yönlü varyans analizi (One-Way ANOVA) kullanılmıştır. Gruplararası tespit edilen farklılığın bilinmesi adına ise Tukey çoklu karşılaştırma testinden yararlanılmıştır. Ayrıca yapılan analizlerde, anlamlılık derecesi $p < .05$ referans alınmış ve Jamovi 1.2 istatistiki paket programı kullanılmıştır. Elde edilen bulgular, sırasıyla her bir alt problem altında tablolar halinde sunulup yorumlanmıştır.

2.4. Etik Kurul Onayı

Yapılan bu çalışmada “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler” başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir. Araştırma için Uşak Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu’nun 13.01.2022 tarih ve 01 sayılı toplantısında 2022-07 numaralı kararı ile etik kurul izni alınmıştır.

3. BULGULAR

3.1. Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgu ve Yorumlar

Araştırmanın birinci alt problemine “Çalışma grubunda yer alan ortaokul öğrencilerin yardımseverlik ölçeğinden aldıkları ortalama puanlara göre yardımseverlik değeri ne düzeydedir? yanıt bulmak için betimsel istatistik yapılmıştır. Elde edilen bulgular Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2. Çalışmaya Katılan Ortaokul Öğrencilerinin Yardımseverlik Düzeyleri

Ölçek	N	\bar{X}	Ss	Minimum	Maksimum
Yardımseverlik	1000	3.33	.59	1.57	4.00

Tablo 2’ye göre, çalışmaya katılan ortaokul öğrencilerin yardımseverlik ölçeğinden aldıkları puanların ortalaması 1.57 ile 4.00 arasında değişmekte; ortalama puanları ise 3.33’tür. Bu puanın yorumlanabilmesi adına (Puan aralığı = en yüksek değer / 3) formülü kullanılarak 1.33 puan aralığı hesaplanmış; öğrencilerin yardımseverlik ortalama puanları 1.33 ve altında olan düşük, 1.34 ile 2.67 arası orta ve 2.68 ile 4.00 yüksek olarak belirlenmiştir. Buna göre, öğrencilerin sorumluluk ortalama puanları yüksek aralıktadır ($\bar{X} = 3.33 > \bar{X} = 2.68$). Bu bulgu, çalışmaya katılan ortaokul öğrencilerin yardımseverlik değerinin yüksek olduğu şeklinde yorumlanabilir.

3.2. İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgu ve Yorumlar

Araştırmanın ikinci alt problemine “Çalışma grubunda yer alan ortaokul öğrencilerin cinsiyet değişkenine göre yardımseverlik puanları farklılık göstermekte midir?” yanıt bulmak için bağımsız gruplar için t-Testi analizi yapılmıştır. Elde edilen bulgular Tablo 3’te sunulmuştur.

Tablo 3. Çalışma Grubunda Yer Alan Ortaokul Öğrencilerin Cinsiyet Değişkenine Göre Yardımseverlik Puanlarının Karşılaştırılması İçin t-Testi Sonuçları

Ölçek	Grup	N	\bar{X}	Ss	Sd	t	p
Yardımseverlik	Kız	542	3.44	.53	998	6.33	.001
	Erkek	458	3.21	.63			

Tablo 3’e göre, çalışmaya katılan ortaokul öğrencilerin cinsiyet değişkeni açısından yardımseverlik ölçeğinden aldıkları puanlar anlamı şekilde farklılık göstermektedir ($t_{(998)} = 6.33$,

$p < .05$). Farklılığın ise kız öğrenciler lehine olduğu görülmektedir ($\bar{X} = 3.44 > \bar{X} = 3.21$). Bu bulgu, kız öğrencilerinin erkek öğrencilere göre daha yardımsever olduğu şeklinde yorumlanabilir.

3.3. Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgu ve Yorumlar

Araştırmanın üçüncü alt problemine “Çalışma grubunda yer alan ortaokul öğrencilerin anne ve baba eğitim durumu değişkenine göre yardımseverlik puanları farklılık göstermekte midir?” yanıt bulmak için tek yönlü varyans (One-way ANOVA) analizi yapılmıştır. Elde edilen bulgular Tablo 4’te sunulmuştur.

Tablo 4. Çalışma Grubunda Yer Alan Ortaokul Öğrencilerinin Anne-Baba Eğitim Durumuna Göre Yardımseverlik Puanlarının Karşılaştırılması İçin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Değişken	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p	Fark
Anne eğitim	Gruplararası	1.500	3	.500	1.43	.23	-
	Gruplarıçi	347.475	996	.349			
	Toplam	348.975	999				
Baba eğitim	Gruplararası	.579	3	.193	.552	.65	-
	Gruplarıçi	348.396	996	.350			
	Toplam	348.975	999				

Tablo 4’e göre, çalışmaya katılan ortaokul öğrencilerin anne eğitim durumuna ($F_{(3-999)} = 1.43$; $p > .05$) ve baba eğitim durumlarına göre ($F_{(3-999)} = .552$; $p > .05$) yardımseverlik puanları farklılık göstermemektedir. Bu bulgu, çalışma grubunda yer alan öğrencilerin anne-baba eğitim durumlarına göre yardımseverlik puanlarının benzer olduğu şeklinde yorumlanabilir.

3.4. Dördüncü Alt Probleme İlişkin Bulgu ve Yorumlar

Araştırmanın dördüncü alt problemine “Çalışma grubunda yer alan ortaokul öğrencilerin anne çalışma durumu değişkenine göre yardımseverlik puanları farklılık göstermekte midir?” yanıt bulmak için bağımsız gruplar için t-Testi analizi yapılmıştır. Elde edilen bulgular Tablo 5’te sunulmuştur.

Tablo 5. Çalışma Grubunda Yer Alan Ortaokul Öğrencilerin Anne Çalışma Durumuna Göre Yardımseverlik Puanlarının Karşılaştırılması İçin t-Testi Sonuçları

Ölçek	Grup	N	\bar{X}	Ss	Sd	t	p
Yardımseverlik	Ev hanımı	690	3.35	.58	998	1.57	.12
	Çalışan	310	3.28	.61			

Tablo 5’e göre, çalışmaya katılan ortaokul öğrencilerin anne çalışma durumu değişkeni açısından yardımseverlik ölçeğinden aldıkları puanlar anlamlı şekilde farklılık göstermemektedir ($t_{(998)} = 1.57$, $p > .05$). Bu bulgu, çalışmaya katılan ortaokul öğrencileri annelerinin ev hanımı ya da çalışan olması yardımseverlik puanlarını anlamlı olarak farklılaştıran bir faktör olmadığı şeklinde yorumlanabilir.

3.5. Beşinci Alt Probleme İlişkin Bulgu ve Yorumlar

Araştırmanın beşinci alt problemine “Çalışma grubunda yer alan ortaokul öğrencilerin baba meslek durumu değişkenine göre yardımseverlik puanları farklılık göstermekte midir?” yanıt bulmak için tek yönlü varyans analizi yapılmıştır. Elde edilen bulgular Tablo 6’da sunulmuştur.

Tablo 6. Çalışma Grubunda Yer Alan Ortaokul Öğrencilerinin Baba Meslek Durumuna Göre Yardımseverlik Puanlarının Karşılaştırılması İçin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Değişken	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p	Fark
Baba meslek	Gruplararası	1.472	3	.491	1.41	.24	-
	Gruplariçi	347.504	996	.349			
	Toplam	348.975	999				

Tablo 6'ya göre, çalışmaya katılan ortaokul öğrencilerin baba meslek durumuna göre yardımseverlik puanları anlamlı şekilde farklılık göstermemektedir ($F_{(3-999)} = 1.41$; $p > .05$). Bu bulgu, çalışma grubunda yer alan öğrencilerin baba meslek durumlarına göre yardımseverlik puanlarının benzer olduğu şeklinde yorumlanabilir.

3.6. Altıncı Alt Probleme İlişkin Bulgu ve Yorumlar

Araştırmanın altıncı alt problemine “Çalışma grubunda yer alan öğrencilerin aile yapısı değişkenine göre yardımseverlik puanları farklılık göstermekte midir?” yanıt bulmak için bağımsız gruplar için t-Testi analizi yapılmıştır. Elde edilen bulgular Tablo 7’de sunulmuştur.

Tablo 7. Çalışma Grubunda Yer Alan Ortaokul Öğrencilerin Aile Yapısı Değişkenine Göre Yardımseverlik Puanlarının Karşılaştırılması İçin t-Testi Sonuçları

Ölçek	Grup	N	\bar{X}	Ss	Sd	t	p
Yardımseverlik	Çekirdek	824	3.36	.58	998	3.37	.001
	Geniş	176	3.19	.64			

Tablo 7’ye göre, çalışmaya katılan ortaokul öğrencilerin aile yapısı değişkeni açısından yardımseverlik ölçeğinden aldıkları puanlar anlamlı şekilde farklılık göstermektedir ($t_{(998)} = 3.37$, $p < .05$). Farklılığın ise çekirdek ailede yaşayanlar lehine olduğu görülmektedir ($\bar{X} = 3.36 > \bar{X} = 3.19$). Bu bulgu, çekirdek ailede yaşayan öğrencilerin geniş ailede yaşayanlara göre daha yardımsever olduğu şeklinde yorumlanabilir.

3.7. Yedinci Alt Probleme İlişkin Bulgu ve Yorumlar

Araştırmanın yedinci alt problemine “Çalışma grubunda yer alan ortaokul öğrencilerin ailedeki kişi sayısı değişkenine göre yardımseverlik puanları farklılık göstermekte midir?” yanıt bulmak için tek yönlü varyans analizi yapılmıştır. Elde edilen bulgular Tablo 8’de sunulmuştur.

Tablo 8. Çalışma Grubunda Yer Alan Ortaokul Öğrencilerinin Ailedeki Kişi Sayısı Değişkenine Göre Yardımseverlik Puanlarının Karşılaştırılması İçin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Değişken	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p	Fark
Ailedeki kişi sayısı	Gruplararası	2.693	3	.898	2.58	.052	-
	Gruplariçi	346.283	996	.348			
	Toplam	348.975	999				

Tablo 8’e göre, çalışmaya katılan ortaokul öğrencilerin ailedeki kişi sayısı değişkenine göre yardımseverlik puanları anlamlı şekilde farklılık göstermemektedir ($F_{(3-999)} = 2.58$; $p > .05$). Bu bulgu, ailede yaşayan kişi sayısı değişkeninin çalışma grubunda yer alan öğrencilerin yardımseverlik puanlarını farklılaştıran bir faktör olmadığı şeklinde yorumlanabilir.

3.8. Sekizinci Alt Probleme İlişkin Bulgu ve Yorumlar

Araştırmanın sekizinci alt problemine “Çalışma grubunda yer alan ortaokul öğrencilerin aile gelir durumu değişkenine göre yardımseverlik puanları farklılık göstermekte midir?” yanıt bulmak için tek yönlü varyans analizi yapılmıştır. Elde edilen bulgular Tablo 9’da sunulmuştur.

Tablo 9. Çalışma Grubunda Yer Alan Ortaokul Öğrencilerinin Aile Gelir Durumu Değişkenine Göre Yardımseverlik Puanlarının Karşılaştırılması İçin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Değişken	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p	Fark
Aile gelir durumu	Gruplararası	1.278	3	.426	1.22	.30	-
	Gruplarıçi	347.697	996	.349			
	Toplam	348.975	999				

Tablo 9’a göre, çalışmaya katılan ortaokul öğrencilerin aile gelir durumu değişkenine göre yardımseverlik puanları anlamlı şekilde farklılık göstermemektedir ($F_{(3-999)}= 1.22$; $p>.05$). Bu bulgu, aile gelir durumu değişkeninin çalışma grubunda yer alan öğrencilerin yardımseverlik puanlarını farklılaştıran bir faktör olmadığı şeklinde yorumlanabilir.

3.9. Dokuzuncu Alt Probleme İlişkin Bulgu ve Yorumlar

Araştırmanın dokuzuncu alt problemine “Çalışma grubunda yer alan ortaokul öğrencilerin günlük internet kullanma ve TV izleme durumlarına göre yardımseverlik puanları farklılık göstermekte midir?” yanıt bulmak için tek yönlü varyans (One-way ANOVA) analizi yapılmıştır. Elde edilen bulgular Tablo 10’da sunulmuştur.

Tablo 10. Çalışma Grubunda Yer Alan Ortaokul Öğrencilerinin Günlük İnternet Kullanma ve TV İzleme Durumuna Göre Yardımseverlik Puanlarının Karşılaştırılması İçin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Değişken	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p	Fark; Tukey
İnternet kullanma	Gruplararası	6.143	3	2.05	5.95	.001	2>4*, 3>4*
	Gruplarıçi	342.832	996	.344			
	Toplam	348.975	999				
TV izleme	Gruplararası	1.245	3	.415	1.19	.31	-
	Gruplarıçi	347.730	996	.349			
	Toplam	348.975	999				

Not: * = $p < .05$

Tablo 10’a göre, çalışmaya katılan ortaokul öğrencilerin günlük internet kullanma durumları yardımseverlik puanları anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır ($F_{(3-999)}= 5.95$; $p<.05$). Ancak günlük TV izleme durumlarına göre anlamlı bir farklılık yoktur ($F_{(3-999)}= 1.19$; $p>.05$). Bu bulgu, günlük TV izleme süresi değişkenine göre çalışma grubunda yer alan öğrencilerin yardımseverlik puanlarının benzer olduğu; günlük internet kullanım süresi değişkenine göre ise farklılaştığı şeklinde yorumlanabilir. Günlük internet kullanım durumuna göre farklılığın görülmesi adına önce Tablo 11’de verilen betimsel istatistikler verilmiştir.

Tablo 11. Günlük İnternet Kullanma Durumuna Yönelik Betimsel İstatistikler

Ölçek	Günlük internet kullanma	N	\bar{X}	Ss
Yardımseverlik	1.Hiç	373	3,32	.59
	2.Bir saat	307	3,33	.62

3.İki saat	190	3,38	.54
4.Üç saat ve üzeri	130	3,26	.59

Tablo 11'e göre, hiç internet kullanmayanlar ile iki saat arası internet kullananların yardımseverlik ortalama puanları 3.32 ile 3.38 arasında değişmektedir. Üç saat ve üzeri günlük internet kullananların ortalama yardımseverlik puanları 3.26'dır. Farklılığın hangi gruplar arasında olduğunun bilinmesi adına Tukey çoklu karşılaştırma testi yapılmıştır. Buna göre, öğrencilerin ortalama yardımseverlik puanlarının bir saat internet kullananlar ile üç saat ve üzeri kullananlar arasında, bir saat kullananlar lehine ($\bar{X}= 3.33 > \bar{X}= 3.26$) ve iki saat kullananlar ile üç saat ve üzeri kullananlar arasında, iki saat kullananlar lehine olduğu tespit edilmiştir ($\bar{X}= 3.38 > \bar{X}= 3.26$). Bu bulgu, çalışma grubunda yer alan öğrencilerin internet kullanım süresinin yardımseverlik puanlarını anlamlı şekilde farklılaştıran bir faktör olarak yorumlanabilir.

3.10. Onuncu Alt Probleme İlişkin Bulgu ve Yorumlar

Araştırmanın onuncu alt problemine “Çalışma grubunda yer alan ortaokul öğrencilerin okudukları kitap sayısı değişkenine göre yardımseverlik puanları farklılık göstermekte midir?” yanıt bulmak için tek yönlü varyans analizi yapılmıştır. Önce Tablo 12’de okunan kitap sayısı durumuna ilişkin betimsel istatistikler verilmiş ardından Tablo 13’te tek yönlü varyans analizinden elde edilen bulgular sunulmuştur.

Tablo 12. Okunan Kitap Sayısı Durumuna Yönelik Betimsel İstatistikler

Ölçek	Okunan kitap sayısı	N	\bar{X}	Ss
Yardımseverlik	1.Haftada 1 kitap	411	3.42	.56
	2.Ayda 1 kitap	389	3.33	.58
	3.Üç ayda 1 kitap	104	3.21	.59
	4.Senede 2 kitap	96	3.05	.68

Tablo 12 incelendiğinde, çalışma grubunda yer alan öğrencilerin bir yıl içerisinde okudukları kitap sayısı azaldıkça yardımseverlik puanlarının düştüğü görülmektedir.

Tablo 13. Çalışma Grubunda Yer Alan Ortaokul Öğrencilerinin Okudukları Kitap Sayısına Göre Yardımseverlik Puanlarının Karşılaştırılması İçin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Değişken	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p	Fark; Tukey
Okunan kitap sayısı	Gruplararası	11.884	3	3.961	11.70	.000	1>3*, 1>4*, 2>4*
	Gruplarıçi	337.091	996	.338			
	Toplam	348.975	999				

Not: * = p < .05

Tablo 13’e göre, çalışmaya katılan ortaokul öğrencilerin okunan kitap sayısı değişkenine göre yardımseverlik puanları anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır ($F_{(3-999)}= 11.70$; $p<.05$). Farklılığın hangi gruplar arasında olduğunun bilinmesi adına çoklu karşılaştırma testlerinden Tukey testi yapılmıştır. Buna göre, farklılığın haftada 1 kitap okuyanlar ile üç ayda 1 kitap ve senede 2 kitap okuyanlar arasında, haftada bir kitap okuyanlar lehine ($\bar{X}= 3.42 > \bar{X}= 3.21$ ve $\bar{X}= 3.05$) ve ayda bir kitap okuyanlar ile senede 2 kitap okuyanlar arasında, ayda 1 kitap okuyanlar lehine olduğu tespit edilmiştir ($\bar{X}= 3.33 > \bar{X}= 3.05$). Bu bulgu, okunan kitap sayısının çalışma grubunda yer alan öğrencilerin yardımseverlik puanlarını farklılaştıran bir faktör olarak yorumlanabilir.

4. TARTIŞMA ve SONUÇ

Bu araştırmada, ortaokul öğrencilerinin yardımseverlik değerinin belirlenen değişkenler açısından farklılaşma durumları mercek altına alınmıştır. Önce öğrencilerin ölçekten aldığı ortalama puanlara göre yardımseverlik düzeyleri belirlenmiştir.

Öğrencilerin ölçekten aldıkları ortalama puanların ($\bar{X} = 3.33$), yüksek olarak belirlenen ölçüt değeri aralığında (2.68 ile 4.00) olduğu tespit edilmiş ve buradan hareketle çalışma grubunda yer alan ortaokul öğrencilerinin yardımseverlik değerinin yüksek olduğu sonucuna varılmıştır. Bunun yanında çalışmaya katılan hem kız hem de erkek öğrencilerin yardımseverlik ortalama puanlarının bu ölçüt değeri aralığında olduğu ancak kız öğrenciler lehine anlamlı olarak farklılaştığı görülmüştür ($\bar{X} = 3.44 > \bar{X} = 3.21$). Cinsiyet değişkenine göre üniversite ve lise öğrencilerinin yardımseverlik puanlarının incelendiği araştırmalarda (Dilmaç vd., 2008; Dilmaç vd., 2009; Kaya vd., 2017; Mehmedoğlu, 2006; Sarıcı-Bulut, 2012; Yalman, 2009) kızlar/kadınlar lehine anlamlı farkın olduğu raporlanmıştır. Çalışma grubunu ilkököl ve ortaokul öğrencilerinin oluşturduğu çalışmalarda da (Çelik, 2014; Çirak, 2021; Keskin, 2008; Türk ve Nalçacı, 2011) kızlar lehine benzer sonuçlar elde edilmiştir. Ayrıca toplumun cinsiyet rolleri açısından kadından beklenen değeri eğilimlerden birinin de yardımseverlik olduğuna değinilmiştir (Sarıcı-Bulut, 2012). Bu açıklama ile birlikte ilgili literatürde rastlanan araştırmaların bulguları bir potada değerlendirilecek olursa; kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre daha yardımsever olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Öğrencilerin aile özellikleri ile ilişkili olan anne-baba eğitim düzeyi, anne çalışma ve baba meslek durumu, ailedeki kişi sayısı ve aile gelir durumu değişkenlerin yardımseverlik puanları anlamlı olarak farklılaştırmamıştır. Ancak aile yapısı değişkenine göre çekirdek ailede yaşayanlar lehine anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir.

Literatürde kısmen de olsa bu değişkenler açısından, öğrencilerin yardımseverlik puanlarını farklılaştırma durumlarını inceleyen çalışmaların olduğu görülmüştür. Örneğin, Türk ve Nalçacı (2011), öğrencilerin yardımseverlik puanlarının kardeş sayısına göre anlamlı bir fark olmadığını ama babası üniversite mezunu olanların ilkököl mezunu olanlara, yine annesi üniversite mezunu olanların okuryazar olmayan, ilkököl ve ortaokul mezunlarına göre daha yardımsever olduğunu tespit etmiştir. Benzer şekilde anne-baba eğitim durumu değişkenine göre anne-babası lisansüstü eğitimine sahip olanların okuryazar olmayan ve ilkököl mezunu olanlara göre daha yardımsever olduğuna değinen çalışmalar görülmüştür (Keskin 2008; Sarıcı-Bulut, 2012). Ayrıca Keskin (2008) çalışmasında, babaları memur olanların işçi ve esnaf olanlara, anneleri memur olanların ise ev hanımı ve işçi olanlara göre daha yardımsever olduğunu; Sarıcı-Bulut (2012) çalışmasında ise aile ekonomik gelirinin yardımsever değerini farklılaştıran bir değişken olmadığını rapor etmiştir.

Başka bir araştırmada Çelik (2014), kardeş sayısı değişkenine göre uygulamış olduğu yedi faktörlü yapıdaki yardımseverlik ölçeğinin sosyal sorumluluk, cömertlik ve işbirliği alt boyutlarında farklılaştığı; bu farkın az sayıda kardeşe sahip olanlar lehine olduğunu ifade etmiştir (1-3 ile 4-6 kardeş sayısı). Anne eğitim durumuna göre ölçeğin fedakârlık, sosyal sorumluluk, paylaşma ve cömertlik alt boyutlarına göre farklılaştığı; anne eğitim düzeyi arttıkça bu alt boyutlar açısından öğrencilerin yardımseverlik tutumlarına yönelik görüşlerinin de arttığını beyan etmiştir. Baba eğitim durumu değişkenine göre de görece benzer bulgulara rastlanılmıştır. Ayrıca çalışma bulguları arasında, her ne kadar baba meslek durumuna göre ölçeğin sadece merhamet boyutunda babası esnaf ve serbest meslek olanların işçi olanlara göre farklılaştığı görülse de genel çerçevede anne-baba meslek durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılaşma olmadığı görülmüştür.

Anne-baba eğitim durumu değişkenine göre ilgili literatürde rastlanan çalışmaların bulgularıyla bu çalışmadakilerin örtüşmediği söylenebilir. Anne-baba meslek durumu, aile gelir durumu, ailedeki kişi sayısı ve aile yapısı değişkenlerine göre ise yeterli sayıda araştırma olmaması sebebiyle ortak bir yargıya varmak güçtür. Fakat bu araştırmada ele alınan ailesel kaynaklı değişkenlerin çalışma grubunda yer alan ortaokul öğrencilerinin yardımseverlik değerini genel itibarıyla anlamlı bir şekilde farklılaştıran faktörler olmadığını söylemek mümkündür.

Teknolojik gelişimlerin hız kesmediği bu çağda Türkiye'deki haneler, evden internete kolay ve hızlı bir şekilde ulaşabilir duruma gelmiştir (Türkiye İstatistik Kurumu [TÜİK], 2021). Televizyon ile birlikte en çok başvurulan iletişim araçlarından biri olan interneti hiç internet kullanmayanların sayısı 123 iken TV izlemeyenlerin sayısı 373'tür (Tablo 1'de sunulmuştur). Bu çalışma açısından bakıldığında, internetin TV'nin yerini almaya başladığı söylenebilir. Bu gelişmeler ile birlikte dirik yapıda olan Türkiye'deki öğretim programları da, öğrencilerin dijital yetkinliğe sahip bireylerin yetişmesi amacıyla kendini yenilemiştir. Sosyal bilgiler dersi öğretim programında da görüldüğü gibi medya ve dijital okuryazarlık kazandırılması gereken beceriler arasında yer almıştır (MEB, 2018). Açıklamalar doğrultusunda, çalışma grubunda yer alan öğrencilerin yardımseverlik puanlarının günlük TV izleme ve internet kullanma süresi durumları açısından incelenmiştir. TV izleme durumlarına göre anlamlı bir fark olmasa da internet kullanma durumlarına göre yardımseverlik puanlarının farklılaştığı, bu farkın ise günde bir saat ve iki saat kullananlar ile günde üç saat ve üzerinde arasında olup üç saat ve üzerine kullananlar aleyhine olduğu görülmüştür. Başka bir ifadeyle, günde iki saat ve altında kullanan öğrencilerin üç saat ve üzerinde kullananlara göre yardımseverlik puanlarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Türkiye'de bu yönde bir çalışmaya rastlanmasa da yardımseverlik ile ilişkili ve bu değeri pozitif yönde etkilediği tespit edilen sosyal bir beceri olan empatinin (Duru, 2002; Erken, 2009; Gökalp, 2021; Gökalp ve İnel, 2021), internet kullanma süresi değişkenine göre farklılaştığını rapor eden çalışmalar görülmüştür (Çelik, 2014; Chopik, O'Brien ve Konrath, 2017; Gökalp ve İnel, 2022). Bu çalışmalarda, günlük internet kullanma süresi arttıkça empati puanlarının düştüğü ifade edilmiştir. Ayrıca Türkiye'de bilgi ve iletişim teknolojilerin nasıl kullanılması konusunda bilinçlendirme görevinden yetkili kurum görevini üstlenen Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu, bu çalışmaya grubunda yer alan bireylerin günlük bilgisayar başında geçirecek süreye ilişkin bilgilendirme yapmıştır. Bu sürenin iki ya da üç saati geçmemesi gerektiğini belirtmiştir (Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu [BTK], 2019). Bu çalışmada da günde üç saat ve üzeri internet kullananların yardımseverlik değerinin iki saat ve altında kullananlara göre düşük olarak kaydedilmiştir. Bu noktadan hareketle, ortaokul öğrencilerinin tavsiye edilen internet kullanma süresini aşması durumunda, yardımsever davranışlar gösterme eğilimlerinin azalacağı öngörülebilir. Diğer taraftan, araştırmada ele alınan bir değişken olan okunan kitap sayısı değişkeni, öğrencilerin yardımseverlik puanları anlamlı olarak farklılaştırmıştır. Yıl içerisinde fazla kitap okuyan öğrencilerin az okuyanlara göre yardımseverlik puanlarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Çocuklara yönelik hazırlanan kitaplar içerisinde saygı, sabır, dostluk ve yardımseverlik gibi pek çok değer yer aldığı rapor edilmektedir (Aktan, 2014; Aktan ve Kılıç, 2015; Pilav ve Oran, 2020). Ayrıca öğrencilerin kitap okuma tutumları arttıkça kitap okumanın değerleri etkilediğine yönelik görüşlerinin de arttığını gösteren çalışma da vardır (Koç, 2020). Bu noktada okunan kitap sayısı, öğrencilerin yardımseverlik değerini farklılaştıran bir faktör olarak ele alınabilir. Ancak bu çalışma, farklılığa ilişkin bulgular içermekte olup söz konusu faktörlerin öğrencilerin yardımseverlik değeri üzerinde etkisi ya da ilişkisi olduğunu söylemek güçtür.

Nihayetinde günlük TV izleme süresi dışında kişisel ya da çevresel olarak nitelendirilmiş günlük internet kullanma süresi ve okunan kitap sayısı değişkeninin öğrencilerin yardımseverlik değerini farklılaştıran değişkenler olduğu sonucuna varılmıştır. Yapılan tespitler ve elde edilen sonuçlar kapsamında aşağıdaki önerilerde bulunmaktadır:

1. Veli-okul işbirliği kurularak öğrencilerin günlük internet kullanma sürelerine ilişkin seminerler verilebilir.
2. Tavsiye edilen internet kullanım süreleri dışında, hem veliler hem de öğretmenler öğrencileri kitap okumaya sevk edebilir.
3. Araştırmacılar günlük internet kullanma ve okunan kitap sayısı değişkenlerinin öğrencilerin yardımseverlik değeri üzerinde etkisini ya da ilişkisini amaçlayan çalışmalar (yordayıcı ya da korelasyon desenli) planlayabilir.

Etik Beyan: Bu çalışmanın kavramsal çerçevesinin hazırlanması, verilerin toplanması, analizi ve yorumlanması aşamalarında etik kurallara uygun hareket edilmiştir. Karşılaşılabilecek tüm etik ihlallerde ANKAD Dergisi Yayın Kurulunun hiçbir sorumluluğu bulunmamaktadır. Tüm sorumluluk yazara aittir. Bu çalışmanın ANKAD Dergisi dışında herhangi bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiş olduğunu taahhüt ederim. Makalede kullanılan veriler için, Uşak Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu'nun 13.01.2022 tarih, 01 sayılı toplantısı ve 2022-07 sayılı kararı ile etik kurul izni alınmıştır.

KAYNAKÇA

- Akgül, G. (2020). *Ortaokul altıncı sınıf sosyal bilgiler dersinde işbirlikli öğrenme yönteminin öğrencilerin yardımseverlik değerine ilişkin tutumlarına etkisi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Bursa Uludağ Üniversitesi, Bursa.
- Aktan, O. (2014). 100 temel eserlerde yer alan değerlerle din kültürü ve ahlak bilgisi öğretim programındaki değerlerin uyumu. *Asya Öğretim Dergisi*, 2(1[Özel]), 64-76.
- Aktan, O. & Kılıç, A. (2015). Sosyal bilgiler öğretim programındaki değerleri 100 temel eserde bulunan değerlerin destekleme durumu. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 13(30), 7-68.
- Aktepe, V. (2010). *İlköğretim 4. sınıf sosyal bilgiler dersinde "yardımseverlik" değerinin etkinlik temelli öğretimi ve öğrencilerin tutumlarına etkisi*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Aktepe, V. (2014). Etkinlik temelli değer eğitiminin öğrencilerin yardımseverlik tutumlarına etkisi. *Social Science Studies*, 2(3), 17-49.
- Aktepe, V. & Yalçınkaya, E. (2016). Okul ortamında değerler eğitiminin öğrenci görüşlerine çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(2), 113-131. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/kefad/issue/59426/853564> adresten 01.03.2022 tarihinde alınmıştır.
- Balcı, N. (2008). *İlköğretim 6. sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde değer eğitiminin etkililiği*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Bektaş, M. & Karadağ, B. (2013). İlkokul 4. sınıf öğrencilerinin yardımlaşma değerine yönelik geliştirdikleri metaforların incelenmesi. *Turkish Studies*, 8(8), 271-286. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.5105>
- Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu (2019). *İnternet kullanımında çocuk ve aile ilişkisi*. <https://internet.btk.gov.tr/internet-kullaniminda-cocuk-ve-aile-iliskisi> adresten 01.03.2022 tarihinde alınmıştır.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E., Akgün, Ö., Karadeniz, Ş. & Demirel, F. (2017). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (23. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.

- Chopik, W. J., O'Brien, E. & Konrath, S. H. (2017). Differences in empathic concern and perspective taking across 63 countries. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 48, 23-38. <https://doi.org/10.1177/0022022116673910>
- Çelik, M. E. (2014). *Ergenlerde internet sosyal iletişim ağlarının kullanımı, empati ve iletişim becerileri*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Maltepe Üniversitesi, İstanbul.
- Çelik, Z. (2014). *İlkokul 4. sınıf öğrencilerinin yardımseverlik tutumlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi: Erzurum ili örneği*. (Yayımlanmamış Yüksek lisans tezi). Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Çirak, Z. (2021). *Örnek olay yönteminin 4. sınıf öğrencilerinin yardımseverlik değerine yönelik tutumları üzerine etkisi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Rize.
- Dilmaç, B., Bozgeyikli, H. & Çıkılı, Y. (2008). Öğretmen adaylarının değer algılarının farklı değişkenler açısından incelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 6(16), 69-91. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ded/issue/29184/312501> adresten 07.03.2022 tarihinde alınmıştır.
- Dilmaç, B., Deniz, M. & Deniz, M. E. (2009). Üniversite öğrencilerinin özanlayışları ile değer tercihlerinin incelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 7(18), 9-24. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ded/issue/29182/312485> adresten 08.03.2022 tarihinde alınmıştır.
- Duru, E. (2002). *Öğretmen adaylarında kişi-durum yaklaşımı bağlamında yardım etme davranışı, empati ve düşünme stilleri ilişkisi ve bu değişkenlerin bazı psikososyal değişkenler açısından incelenmesi*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Ekşi, H. & Katılmış, A. (2020). Kavramsal çerçeve: Temel kavramlar. İçinde H. Ekşi & A. Katılmış (Ed.), *Karakter ve Değerler Eğitimi* (ss. 1-26). Ankara: Nobel Akademik.
- Erken, M. (2009). *Empati becerisinin ahlaki davranışlar üzerindeki etkisi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- George, D. & Mallery, M. (2010). *SPSS for Windows step by step: A simple guide and reference* (10th ed.). Pearson.
- Gökalp, A. (2021). *Ortaokul öğrencilerinin empati becerileri ile sahip oldukları kök değerler arasındaki ilişkinin incelenmesi: Bir yapısal eşitlik modellemesi*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Uşak Üniversitesi, Uşak.
- Gökalp, A. & İnel, Y. (2021). The mediating role of responsibility and friendship between empathy skill and benevolence. *Journal of Education and Learning (EduLearn)*, 15(2), 202-212. <https://doi.org/10.11591/edulearn.v15i2.20168>
- Gökalp, A. & İnel, Y. (2022). An analysis of secondary school students' empathy skills in terms of student- and school-related variables. *Educational Policy Analysis and Strategic Research*, 17(1), 40-57. <https://doi.org/10.29329/epasr.2022.248.3>
- İnel, Y. & Gökalp, A. (2021). Yardımseverlik ölçeği: Geçerlilik ve güvenilirlik çalışması. İçinde Ö.K. Tüfekçi (Ed.). *13th International Conference of Strategic Research on Scientific Studies and Education (13th ICoSRsSE) Proceedings*, 26-29 May 2021 Antalya/Turkey (Webinar), (pp. 479-489).
- Karatekin, N., Ekşi, H., Işılak, H., Otrar, M., Koç Yıldırım, P. & Durmuş, A. (2012). *Perese değerler eğitimi öğretmen kitabı: Yardımseverlik*. Ankara: Nobel Yayınları.

- Kaya, Z., İkiz, F. E. & Asıcı, E. (2017). Lise öğrencilerinin değer yönelimlerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31, 662-674. <https://doi.org/10.14582/DUZGEF.783>
- Keskin, Y. & Keskin, S. C. (2019). *Türkiye’de sosyal bilgiler öğretim programları bağlamında değerler eğitimi: Tarihsel gelişim ve mevcut durum*. Gece Akademi.
- Kılcan, B. (2013). *Sosyal bilgiler öğretim programında yer alan değerlere ilişkin öğrenci algılarının incelenmesi*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Kline, R. B. (2011). *Principles and practice of structural equation modeling*. The Guilford Press.
- Koç, A. (2020). Öğrencilerin kitap okuma tutumları ile kitap okumanın DKAP öğretim programındaki değerlere etkisi arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Amasya İlahiyat Dergisi*, 15, 275-319. <https://doi.org/10.18498/amailad.781299>
- Kolukısa, E. A., Oruç, Ş., Akbaba, B. & Dündar, H. (2008). *İlköğretim Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Öğretmen Kılavuzu Kitabı*. Gizem Yayıncılık.
- MEB (1983). *Milli Eğitim Temel Kanunu: Genel amaçlar*. Millî Eğitim Bakanlığı.
- MEB (2018). *Sosyal bilgiler dersi öğretim programı (ilkokul ve ortaokul 4, 5, 6 ve 7. sınıflar)*. Millî Eğitim Bakanlığı.
- Mehmedoğlu, A. U. (2006). İlahiyat fakültesi öğrencilerinin değer yönelimleri ve dindarlık-değer ilişkisi (M. Ü. İlahiyat Fakültesi örneği). *M. Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 30(2006/1), 133-167.
- Pilav, S. & Orhan, M. (2020). 6 – 12 yaş grubu TÜBİTAK çocuk kitaplarının değerler eğitimi yönünden incelenmesi. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(3), 434-453. <https://doi.org/10.18026/cbayarsos.759891>
- Sarıcı-Bulut, S. (2012). Gazi eğitim fakültesi öğrencilerinin değer yönelimleri. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 1(3), 216-238. <https://doi.org/10.7884/teke.73>
- Schugurensky, D. (2006). *Citizenship and citizenship education: Canada in an international context*. Thompson Educational Publishing.
- Sönmez, Ö. F. & Akıncan, N. (2013). Ortaokul öğrencilerinin “yardımseverlik” değeri ile ilgili metafor algıları. *Gaziosmanpaşa Bilimsel Araştırma Dergisi*, 7, 105-120. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/gbad/issue/29701/319582> adresten 02.03.2022 tarihinde alınmıştır.
- Tabachnick, B.G. & Fidell, L.S. (2012). *Using multivariate statistics* (6th Edition). Pearson.
- Tahiroğlu, M. (2013). İlkokul sosyal bilgiler dersinde yardımseverlik değerinin geliştirilmesine yönelik performans görevi uygulaması. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 13(3), 1843-1862.
- Tahiroğlu, M., Yıldırım, T. & Çetin, T. (2010). Değer eğitimi yöntemlerine uygun geliştirilen çevre eğitimi etkinliğinin, ilköğretim 7. sınıf öğrencilerinin çevreye ilişkin tutumlarına etkisi. *Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30, 231-248.
- Türk, N. & Nalçacı, A. (2011). İlköğretim beşinci sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler programında verilen değerleri edinme düzeyleri (Erzincan Örneği). *Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13(2), 39-56. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/erziefd/issue/6008/80101> adresten 28.02.2022 tarihinde alınmıştır.

- Türkiye İstatistik Kurumu (2021). *Hanehalkı bilişim teknolojileri (BT) kullanım araştırması*. [https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-\(BT\)-Kullanim-Arastirmasi-2021-37437](https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-(BT)-Kullanim-Arastirmasi-2021-37437) adresten 04.03.2022 tarihinde alınmıştır.
- Yılmaz, B. (2019). *İlkokul 4. sınıf sosyal bilgiler dersinde yardımseverlik değerinin yaratıcı drama yöntemiyle kazandırılması*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Rize.
- Yılmaz, E. (2009). Öğretmenlerin değer tercihlerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 7(17), 109-128. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ded/issue/29183/312498> adresten 28.02.2022 tarihinde alınmıştır.